

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №2 (54)
(люты)

www.lit-bel.org www.novychas.gmail.com

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

Анонс

«НАВІНЫ»: літаратурна-грамадскае жыццё лютага.....	с. 2.
«ПУБЛІЦЫСТЫКА»: «Розгалас» ад Інгі ЛІНКВІСТ.....	с. 3.
«ЭСЭ»: «Сведчанне» Віктара ЯРАЦА.....	с. 4.
«ПРОЗА»: новае апавяданне Віктара КАЗЬКО.....	с. 5.
«ПАЭЗІЯ»: вершы Януса МАЛЬЦА.....	с. 6.
«ПРОЗА»: «Паўстанец» Віталія БЫЛЯ.....	с. 7.
«ПРОЗА»: апавяданне Сяргея ЕГАРЭЙЧАНКІ.....	с. 8-9.
«ПАЭЗІЯ»: «Дэбют» Святланы КАНЬКОВАЙ-ДУДАРЭНКІ і «Парцэлы» Алеся МАКРАЦОВА.....	с. 10.
«ЭСЭ»: «Застацца Мележам» Анатоля КУДРАЎЦА.....	с. 11.
«ЗАПІСЬ»: старонкі дзённіка Ніла ГЛЕВІЧА.....	с. 12-13.
«ЧЫТАЛЬНЯ»: фрагменты рамана Уладзіслава АХРОМЕНКІ «Тэорыя змовы».....	с. 14-15.
«ЛІТКАКТЭЙЛЬ»: пытанні чытачоў, «Розгалас» ды шорт-ліст літаратурнай прэміі імя М. Багдановіча.....	с. 16.

▶ ПАЗІЦЫЯ

НА МЯЖЫ ЭТНІЧНАГА ВЫМІРАННЯ

Станіслаў ДУБЯНЕЦКІ,
кандыдат філасофскіх навук

У сённяшняй Беларусі працэс дэнацыяналізацыі (дэбеларусізацыі) грамадства дасягнуў своеасаблівай «кропкі незвароту», калі ўсе сферы духоўнай культуры і побыту народа пазбаўлены сваёй нацыянальнай асновы. Такая сапраўды трагічная сітуацыя стала заканамерным вынікам шматвяковага і мэтанакіраванага выцяснення роднай мовы з афіцыйнага і грамадскага жыцця.

Таму небеспадстаўна мова беларусаў трапіла ў свайго роду Чырвоную Кнігу — складзены ЮНЕСКА атлас «Мовы свету ў небяспецы», куды аднесены мовы, якія апынуліся пад пагрозай поўнага знікнення. І таму такую непрытоеную трывогу і шчырую занепакоенасць заняўданнем роднай мовы выказваюць прадстаўнікі розных грамадскіх арганізацый і аб'яднанняў. У гэтым сэнсе вельмі надзённа гучыць зроблены ў адмысловай Заяве Рады Саюза беларускіх пісьменнікаў (снежань 2010 года) вывад аб тым, што адмаўляючыся ад сваёй мовы, беларусы страчваюць не толькі сваю культурную адметнасць і нацыянальную самабытнасць, але і будучыню сваёй нацыі.

Дадзены апошняга перапісу насельніцтва (2009 год), паводле якога ў нашай краіне пражывае 84% беларусаў, але беларускую мову лічаць роднай толькі 53% жыхароў, міжволі раскрылі разбуральны характар асімілятарскай палітыкі ўладаў, татальнай русіфікацыі беларускага грамадства. А яшчэ гэта можа сведчыць аб паспяховым завяршэнні пачатых у сталінскія часы эксперыментаў па перавыхаванні «спакойных і талерантных беларусаў», або, гаворачы словамі Рыгора Бардуліна, «антычалавечых доследаў па дэнацыяналізацыі».

Памятаеце, з якой любоўю і пяшчотай гаварыў пра родную беларускую мову Уладзімір Караткевіч. Ён называў яе мовай Скарыны і Буднага, Багдановіча і Купалы, Багушэвіча і Коласа, мовай соцень геніяў, што яшчэ прыйдуць, а таксама мовай настаўнікаў і паэтаў, вучоных і кампазітараў, мовай першай матчынай калыханкі і апошняга «бывай», мовай мільянаў людзей

па ўсім свеце і, галоўнае, на нашай беларускай зямлі. «Няма цябе, — пісаў Караткевіч, — і няма сучашэння ў горы. Няма цябе — і вось няма язык, і нельга сказаць слоў радасці. А калі ўбіць сабе ў галаву цалкам дурную думку, што ў нейкім далёкім будучым цябе не будзе, то нашто нам тады такая будучыня?»

Дык як магло так здарыцца, што тое, аб чым перажываў і папярэджаў наш класік, спраўдзена ўжо цяпер, усяго праз дваццаць гадоў пасля абвяшчэння незалежнасці Беларусі? Чаму мы засталіся такімі абыякавымі і глухімі да засцярогі нашага вялікага Паэта-Прарока Францішка Багушэвіча, які як быццам сэрцам адчуваў, што беларускі народ можа раздзяліць лёс тых народаў, што «страцілі сваю мову, а потым і зусім замёрлі»? У чым жа выгокі і прычыны такой глыбокай дэбеларусізацыі беларускага грамадства?...

Горкая расплата

Аб упадку (летаргіі) беларускага нацыянальнага жыцця, якое наступіла пасля залатога веку Рэнесансу, неаднойчы з вялікай душэўнай боллю і трывогай разважаў Максім Багдановіч. Асабліва мэтанакіравана, на яго думку, стараліся «дабіць беларускую культуру ў часы Расійскай імперыі», калі канфіскавалі і палілі беларускія кнігі, забаранялі пропаведзь на беларускай мове, знішчылі суд па беларускаму праву, ліквідавалі вуню, пачалі «авелікарушванне» народа, шырокае ўкараненне велікаруускай культуры ў беларускую.

Напэўна, невыпадкова і сёння мы з'яўляемся сведкамі таго, як сучасныя русіфікатары выкарыстоўваюць вопыт тых сумнавядомых заходне-русаў і славянафілаў-чорнасоценцаў, што сістэматычна

травілі беларускую прэсу, беларускіх пісьменнікаў і публіцыстаў, раздушылі беларускія палітычныя партыі, культурна-асветныя арганізацыі, закрылі «Нашу Ніву» і іншыя прагрэсіўныя выданні, забаранілі публікацыю твораў на беларускай мове.

А пачалося ўсё з т.зв. «белых плямаў» у дзяржаўных газетах пасля першых прэзідэнцкіх выбараў у Рэспубліцы Беларусь, звальнення з працы тагачасных рэдактараў некаторых рэспубліканскіх газет, выгнання з БТ вядомых журналістаў. Напярэдадні другіх прэзідэнцкіх выбараў дзяржаўнае прадпрыемства-манапаліст «Белпошта» выключыла з падпісновага каталогу на 2006 год 16 газет. З прычыны эканамічнай дыскрымінацыі з боку ўладаў спынілі выпуск такія выданні, як «Салідарнасць» і «БДГ. Деловая газета», былі закрыты газеты «Згода», «Тэлескоп» (Ліда) і інш. Ну, і ўжо зусім непрыкрытым выпадам супраць нацыянальна-арыентаванай інтэлігенцыі стала адхіленне ад пасадаў галоўных рэдактараў часопісаў «Польмя», «Маладосць» і «Нёман», а таксама стварэнне т.зв. холдынгу «Літаратура і мастацтва» на чале з зацятым праціўнікам беларушчыны Сяргеем Касцянам. Сёння жорсткі ўціск і перашкоды ў ажыццяўленні прафесійнай дзейнасці зведваюць рэдакцыі і журналісты «Народнай волі», «Нашай нівы», «Новага часу» і іншых выданняў.

У гэтым жа забаронна-абмежавальным рэчывы можна разглядаць сістэматычны пераслед дзейнасці беларускіх палітычных партый і грамадскіх аб'яднанняў, праваабарончых арганізацый, стварэнне праўладнага Саюза пісьменнікаў і прама-такі нясцерпных умоў для плённай творчай дзейнасці членаў незалежнага Саюза беларускіх пісьменнікаў. Нельга без шкадавання і болю ў

сэрцы ўсведамляць, што сёння за кратамі або пад падпіскай аб нявыездзе знаходзяцца абвінавачаныя ў т.зв. «масавых беспарадках» 19—20 снежня 2010 года ў Мінску кіраўнікі і актывісты зарэгістраваных ці не зарэгістраваных Аб'яднанай грамадзянскай партыі, Беларускага народнага фронту, Беларускай сацыял-дэмакратычнай партыі (Народная грамада), Беларускай хрысціянскай дэмакратыі, грамадзянскіх кампаній «Гавары праўду» і «Еўрапейская Беларусь», саюза «За мадэрнізацыю», маладзёжных арганізацый «Малады фронт», «Маладыя дэмакраты» і інш.?

Праўда, у адносна кароткі перыяд беларусізацыі 1920-х гадоў удалося крыху збавіць агрэсіўна-наступальны пыл русіфікатараў усіх кірункаў і адценняў. Аднак з канца гэтага дзесяцігоддзя, калі абазначыўся круты паварот да палітыкі «контрбеларусізацыі», тых людзей, хто яшчэ пісаў па-беларуску, размаўляў ці карыстаўся ў сваёй дзейнасці роднай мовай, абвінавачвалі ў «нацэмаўшчыне», адразу залічвалі ў шавіністы, знішчалі фізічна. Апагеем гэтай беспрэцэдэнтнай кампаніі цкавання і надуманых абвінавачванняў вядомых дзеячаў беларускай навукі і культуры стала сфальсікаваная АДПУ БССР у 1930 годзе справа аб так званай «нацэмаўскай, контррэвалюцыйнай, антысавецкай арганізацыі» пад кодавай назвай «Саюз вызвалення Беларусі».

Абвінавачванне ў прыналежнасці да «СВБ» было прад'яўлена Янку Купалу, якому прыпісвалі ідэйнае кіраўніцтва гэтай арганізацыяй і сцвярджалі, што разам з творами яўна савецкімі ў яго маюцца вершы кулацкага і прама контррэвалюцыйнага зместу. Вядомы факт, што ў выніку ўчыненага над арыштаваным паэтам псіхалагічнага гвалту і прымусова выбітых у яго паказанняў газета «Звязда» 30 снежня 1930 года змясціла на сваіх старонках ліст за подпісам Я.Купалы, у якім ён нібыта раскайваўся ў тым, што «прыняў самы блізкі ўдзел у контррэвалюцыйнай рабоце віднейшых беларускіх нацыянал-дэмакратаў, якія... праводзілі свае шкодніцкія нацыянал-дэмакратычныя ідэі на культурным фронце». Пад чэкісцкім прымусам былі вымушаны напісаць пакаяльныя лісты Я.Колас, Д.Жылуновіч, У. Ігнатюскі, акадэмік С.Вальфон і інш. Відавочна, што і сёння некаторыя супраціўнікі спецслужбаў таксама не супраць выкарыстаць падобныя метады атрымання належнага «эфекту» сваёй дзейнасці.

У пошуках «ворагаў нарада»

У сваіх грунтоўных даследаваннях, прысвечаных рэпрэсаваным літаратарам, навукоўцам, работнікам асветы, грамадскім і культурным дзеячам, Леанід Маракоў раскрыў планамерны характар і стройную сістэму памкненняў бальшавіцкага рэжыму па вынішчэнні беларускай нацыянальнай культуры. А «самай чорнай ноччу» ў культурным жыцці тых змрочных часоў, на яго думку, лічыцца ноч з 29 на 30 кастрычніка 1937 года, калі ў Менску былі расстраляны 52 прадстаўнікі інтэлектуальнай эліты, у тым ліку 22 беларускія і яўрэйскія літаратары. А ўсяго за дзесяцігоддзе — з 1930 па 1939 год — рэпрэсавана не менш 350 беларускіх літаратараў, амаль палову з іх расстралялі. Трагічны і пакутніцкі лёс напаткаў Платона Галавача, Уладзіміра Дубоўку, Уладзіміра Жылку, Уладзіміра Хадзьку, Язэпа Пушчу, Алеся Дудара, Міхася Зарэцкага, Тодара Кляшторнага, Валеры Маракова, Барыса Мікуліча, Алеся Звонака, Паўла Пруднікава, Алеся Пальчэўскага, Міхася Чарота і інш.

Самай «чорнай ноччу» ў грамадска-палітычным жыцці Рэспублікі Беларусь стала ноч з 19 на 20 снежня 2010 года, калі сотні мірных грамадзянаў (у тым ліку жанчыны і пажылыя людзі) былі збіты, пакалечаны і кінуты ў турэмныя камеры толькі за тое, што хацелі адстаяць сваё права на свабодны і дэмакратычны выбар, а значыць, і на незалежнае, годнае жыццё ўсіх беларусаў. Акрамя таго, былі арыштаваны і абвінавачаны ў арганізацыі і ўдзеле ў «масавых беспарадках» большасць былых кандыдатаў у прэзідэнты Рэспублікі Беларусь (беспрэцэдэнтны выпадак у гісторыі!), кіраўнікі іх перадыбарчых штабоў, многія актывісты дэмакратычных партый, аб'яднанняў і рухаў.

Жахліва, але факт: у той вечар да паўсмерці быў збіты і зняволены прэтэндэнт на прэзідэнцкую пасаду, паэт і грамадскі дзеяч Уладзімір Някляеў, які наважыўся спыніць лавіну Хлусні на ўсіх узроўнях, дабівацца, каб усё наша жыццё вызначалі Праўда, Прыстойнасць і Павага да чалавека. Махавік неабгрунтаваных рэпрэсій не абышоў літаратуразнаўцу і публіцыста Аляксандра Фядуту, літаратара і палітыка Паўла Севярынца, сяброў Беларускай асацыяцыі журналістаў Наталлю Радзінку, Ірыну Халіп, Сяргея Вазьняка, Зміцера Бандарэнку.

Працяг на стар. 3 (11) ▶

НАВІНЫ

10 (2)

▶ ПАМЯЦЬ

МУЗЕЙ ВАСІЛЯ БЫКАВА
Ў СЕВЯРЫНЦЫ

Новыя звесткі даходзяць у нашу рэдакцыю пра актыўную дзейнасць першага і пакуль што адзінага замежнага музея народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава. Музей размяшчаецца ў сярэдняй школе мястэчка Вялікая Севярынка Кіраваградскай вобласці Украіны — у той мясцовасці, дзе ваяваў і ледзь не загінуў пісьменнік.

Школьнікі і настаўнікі перапісваюцца з роднымі і блізкімі Васіля Быкава, перыядычна папаўняюць музейныя фонды новымі матэрыяламі: лістамі, фотаздымкамі, кнігамі. Перыядычна выдаецца і «Музейнін віснік».

Яшчэ восенню ў Вялікай Севярынцы з'явілася алея Славы, пасаджаная ў гонар 111 дзівізіі, ў шэрагах якой ваяваў славыты беларус. На базе школы прайшоў тыдзень музеяў і абласная канферэнцыя, у цэнтры якіх было імя Быкава.

«Дзяўчаты вывучылі словы песні, якую нам прыслала Валлянціна Уладзіміраўна (сястра В.У.Быкава. — Рэд.), — паведамлі вялікасевярынкаўцы ў адным са сваіх лістоў, — а настаўнік музыкі запісаў нам мелодыю. І мы

радыя, што гэтую песню пачулі і настаўнікі вобласці... Затым мы рыхтаваліся да абласнога семінара настаўнікаў замежнай літаратуры. Іх спецыяльна прывозілі да нас у музей Васіля Быкава».

А гэта — яшчэ з аднаго дасланага ліста: «Добры дзень, паважаныя прадстаўнікі Саюза беларускіх пісьменнікаў. Пішучы Вам вучні Вялікасевярынкаўскай школы. ...Вучні 6 класа, дзе кіраўнік Губенка Галіна Юр'еўна, высадзілі алею Славы. У цэнтры — дрэва Васіля Быкава. Гэта вечна-зялёны ядловец, які будзе сімвалізаваць вечную памяць аб тых, хто вызваляў нашае сяло. Падчас тыдня музеяў мы правялі многа экскурсій. Сярод настаўнікаў і вучняў была праведзена акцыя «Падыры кнігу Васіля Быкава ў музей». А яшчэ прайшлі тэматычныя музейныя ўрокі ва ўсіх класах па творах Васіля Быкава... Пішыце нам, раскажыце нам па больш пра Васіля Быкава. Яшчэ мы марым стварыць у нашым музеі куток беларускай культуры. Калі можна, прывізіце нам Сцяг, Герб і Гімн Беларусі... А яшчэ мы хочам вывучыць беларускую мову. Калі можна, дашліце нам беларуска-расійскі слоўнік. Тады мы зможам чытаць творы беларускіх пісьменнікаў на іх роднай мове. Дзякуй Вам за лісты, за фотаздымкі, за падтрымку».

Дзякуй і табе, маладая Украіна!

У музеі Васіля Быкава — маладыя экскурсанты

▶ РОЗГАЛАС

МАЕ КНІГІ — МАЯ БІАГРАФІЯ: ІВАН ШАМЯКІН

У Палацы Румянцавых і Паскевічаў Гомельскага палацава-паркавага ансамбля запрацавала выстава «Іван Шамякін. Мае кнігі — мая біяграфія...».

Гомель быў абвешчаны культурнай сталіцай Беларусі 2011 года. Адным з першых значных юбілеяў года ў культурным жыцці краіны стала 90-годдзе з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі Івана Шамякіна. Выстава, якая прымеркавана да знамянальнай даты і прысвечана юбілею пісьменніка, адлюстроўвае галоўныя этапы яго жыцця і творчага шляху. Усе тэмы экспазіцыі падпарадкаваны агульнай ідэі: паказаць Івана Шамякіна не толькі як пісьменніка і творцу, аднаго высокаму служэнню літаратуры, але і як чалавека, бацьку, сябра.

Асноўныя экспанаты выставы — прадметы з прыватнага архіва

пісьменніка, якія захоўваюцца ў фондах Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры: фотаздымкі, асабістыя рэчы, кнігі з аўтографамі і інш.

Іван Пятровіч Шамякін нарадзіўся 30 студзеня 1921 года ў вёсцы Карма Добрушкага раёна Гомельскай вобласці. Удзельнік II сусветнай вайны, герой Сацыялістычнай працы, узнагароджаны ордэнамі Леніна, Айчыннай вайны II ступені, медалём Ф. Скарыны і інш.

▶ ЮБІЛЕЙ

90-ГОДДЗЕ «ЛЕТАПІСЦА ПАЛЕСКАЙ ЗЯМЛІ»

8 лютага 2011 года ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адбыўся вечар памяці «Летапісец Палескай зямлі», прысвечаны 90-годдзю з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі Івана Мележа.

Іван Паўлавіч Мележ нарадзіўся 8 лютага 1921 года ў вёсцы Глінішча Хойніцкага раёна Гомельскай вобласці. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, узнагароджаны ордэнамі Працоўнага Чырвонага сцяга, Чырвонай зоркі, «Знак Пашань» і медалямі. Лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Я. Коласа, Ленінскай прэміі, Дзяржаўнай прэміі БССР.

Дэбютаваў у 1939 годзе вершамі. Першае выступленне ў друку як празаіка адбылося ў 1943-м. Самымі дарагімі творамі Іван Паўлавіч называў тры, якія прысвечаны перажытаму ім самім: «У завіруху», «Гарачы жнівень», «Мінскі напрамак». Прысвечаны падзеям Вялікай

Айчыннай вайны, раман «Мінскі напрамак» стаў прыкметнай з'явай не толькі ў беларускай, але і ва ўсёй тагачаснай савецкай літаратуры. У ім пісьменнік імкнуўся паказаць усенародны характар барацьбы за вызваленне Беларусі, стварыць складанае, шматплановае і шматгеройнае эпічнае палатно.

З асаблівай сілай талент Івана Мележа, шырыня яго пісьменніцкага погляду на гісторыю беларусаў раскрываецца ў галоўнай кнізе — трылогіі «Палеская хроніка», якая складаецца з раманаў «Людзі на балоце», «Подох навальніцы» і «Завеі, снежань». Аляксей Адамовіч назваў трылогію «раманам-народам», бо галоўным героем у гэтых творах стаў сам народ. Кніга стала сапраўднай энцыклапедыяй жыцця беларускага сялянства, якая адлюстроўвае лёсы людзей у пераломныя моманты гісторыі. У многіх адносінах гэта народны раман, даніна павагі і ўдзячнасці роднай Палескай зямлі, адкуль бяруць вытокі жыццёвага шляхі пісьменніка.

Іван Шамякін увайшоў у гісторыю літаратуры як пісьменнік сучаснай тэмы, які асэнсоўваў праблемы чалавечага жыцця і лёс чалавецтва з сучасных яму пазіцый. Творы пісьменніка — гэта біяграфія цэлага пакалення, якое прайшло праз выпрабаванні вайны і будавала новае жыццё, якое спазнала Чарнобыль і пераломныя 90-ыя гады. Сярод найбольш вядомых — раманы «Глыбокая плынь», «Сэрца на далоні», «Атланты і карытцы», «Вазьму твой боль», пенталогія «Трывожнае пгасце» і інш. І. Шамякін — аўтар шматлікіх аповесцей, аповяданняў, п'ес, публіцыстычных і літаратурна-крытычных артыкулаў. Большасць яго твораў інспіравана і экранізавана.

І. Шамякін — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1951), Дзяржаўнай прэміі БССР імя Я. Коласа, Дзяржаўнай прэміі БССР у галіне тэатральнага мастацтва, кінемаграфіі, радыё і тэлебачання, лаўрэат Літаратурных прэмій імя Я. Коласа, Міністэрства абароны СССР.

Праз свае шматлікія творы Іван Мележ імкнуўся раскрыць асабісты вопыт душы і памяць сэрца, не хаваючы сваіх, уласна аўтарскіх адносінаў да падзей і герояў. Яго творы — спроба захаваць душу вялікага і шматпакутнага беларускага народа. Ім характэрны праўдзівае адлюстраванне жыцця, псіхалагічнае абгрунтаванне ўчынкаў чалавека, паглыбленне ва ўнутраны свет сваіх герояў.

Ва ўсіх сваіх справах — літаратурных, грамадскіх, асабістых — Мележ быў сапраўдным Чалавекам з вялікай літары.

Падчас вечарыны ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры, у якой бралі ўдзел родныя, даследчыкі і аматары творчасці Івана Мележа, адбылася прэзентацыя выставы «Летапісец Палескай зямлі», на якой прадстаўлены матэрыялы з фондаў музея і Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва.

(Эсэ Анатоля КУДРАЎЦА пра Івана МЕЛЕЖА чытайце на стар. 11 дадатка «Літаратурная Беларусь»)

▶ СУСТРЭЧЫ

БЕЛАРУСКАЕ СЛОВА Ў СТАКГОЛЬМЕ

Беларускія літаратары Барыс Пятровіч і Андрэй Хадановіч, кіраўнік Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына» Алена Макоўская па запрашэнні Саюза пісьменнікаў Швецыі наведальні Стакгольм. Увечары 7 лютага госці з Беларусі выступілі перад шведскай інтэлігенцыяй у найбуйнейшым культурным цэнтры Стакгольма Kulturhuset.

Вечарына была пабудаваная ў форме пытанняў і адказаў. У якасці мадэратара выступіла шведская пісьменніца Агнета Плеель.

Свае творы чыталі для шведскай публікі Барыс Пятровіч і Андрэй Хадановіч. Алена Макоўская распавяла прысутным пра дзейнасць «Бацькаўшчыны», пра актуальнасць пытання культурнай ідэнтычнасці для беларусаў, пра новыя выклікі, што стаяць перад грамадствам пасля 19 снежня 2010 года. Прысутным прадстаўнікам шведскай грамадскасці было вельмі цяжка ўявіць, што недалёк ад іх дома, у якіхсьці паўтысячы км, у Еўропе адбыліся падзеі, якія цалкам выпадаюць з еўрапейскага кантэксту.

Барыс Пятровіч адзначыў вялікую зацікаўленасць з боку шведаў да сітуацыі ў Беларусі.

«Сустрэча прайшла файна, было шмат цікавых пытанняў, асабліва спадабаўся вялікі інтарэс

шведаў да падзеяў у нас. Шведскі бок праяўляў пастаянную глыбокую зацікаўленасць і маральную падтрымку. Мы вельмі востра адчувалі, што ім не ўсё роўна, што яны вельмі хочаць дапамагчы, асабліва тым, хто ў заключэнні», — сказаў Барыс Пятровіч.

Што да развіцця шведска-беларускіх літаратурных кантактаў, то ў хуткім часе павінна з'явіцца іх чарговае ўвасабленне. Рыхтуецца да выдання раман Барыса Пятровіча «Плошча» ў перакладзе на шведскую мову. Пераклад падрыхтаваў Дзмітры Плакс. Кніга выйдзе ў выдавецтве «Ramus». У 2008 годзе ў гэтым жа выдавецтве выйшла па-шведску кніга Барыса Пятровіча «Фрэскі», таксама ў перакладзе Дзмітрыя Плакса. Апошні, дарэчы, таксама

На фота: Барыс Пятровіч, Алена Макоўская, Андрэй Хадановіч.

прысутнічаў на сустрэчы ў культурным цэнтры Kulturhuset.

«Уражання самыя добрыя, — распавёў Дзмітры Плакс. — Было шмат людзей. Размова ішла пра сітуацыю ў Беларусі, найперш — са свабодай слова. Андрэй Хадановіч і Барыс Пятровіч чыталі свае творы. Гучалі ўрыўкі з рамана Барыса Пятровіча «Плошча» на шведскай мове ў выкананні вядомай шведскай радыёжурналіс-

ткі Чэрсцін М. Лундберг. Потым былі пытанні ад публікі.»

Таксама падчас візіту ў Швецыю адбыліся сустрэчы Андрэя Хадановіча, Барыса Пятровіча і Алены Макоўскай з кіраўніцтвам Саюза пісьменнікаў Швецыі і Шведскага ПЭН-цэнтра. Госці з Беларусі далі інтэрв'ю шведскім СМІ.

Старонка падрыхтавана паводле ўласнай інфармацыі, а таксама budzma.org, interfax.by і zbsb.org

▶ СВЕДЧАННЕ

ІМЕМ ЛЮБОВІ

Віктар ЯРАЦ

Пачаўся Новы год — трывожны і няпэўны, аглушаны петардамі і ўзаемнымі абвінавачваннямі, з дакорам і расчараваннямі, з пякучымі пытаннямі, на якія чалавецтва імкнецца адказаць столькі вякоў, колькі жыве пад векавечным небам. Што рыхтуе новы віток часу? Чым ён усцешыць і супакоіць? Чым парадзе і абнадзеіць?

За некалькі дзён да мінулых выбараў Уладзімір Някляеў падпісаў мне сваю новую кнігу паэм: «Віктару Ярку на КОН, на ўдачу, — Ул. Някляеў. 15.12.2010». Было гэта ў Гомелі, у зале гасцініцы «Надзея», дзе на сустрэчу з кандыдатам у прэзідэнты сабралася столькі народу, што многія стаялі ва ўсіх праходах і ў доўгім калідоры, які вёў у суседняе памяшканне з размешчанай там атрыбутыкай для жадаючых прагаласаваць датэрмінова. На гэтую сустрэчу я прыйшоў па дзвюх прычынах. Першая: даўно хацеў убачыць свайго калегу-літаратара, пачуць ягоны голас, ягоныя думкі-меркаванні. Другая: на мясцовым тэлебачанні і на БТ бясконца-масіравана ішлі сюжэты, у якіх настойліва-бадзёра, з нейкай паталагічнай эйфарыяй паказвалі, што на сустрэчу з адпаведнымі кандыдатамі прыходзіць нейкая жменька людзей, а то нават двое-трое чалавек. Узнікала жаданне ўвачавідкі пераканацца: няўжо гэта сапраўды так, як нам вясчаюць?

Сустрэча заняла роўна дзве гадзіны. Дзясяткі пытанняў. Сярод іх — і з разлікам на тое, што выступаюцца недзе сарвецца, кінецца ў крайнасці, у эмацыянальны перабор, — і будзе за што зачэпіцца ягоным апанентам з ліку «слуг народа». Менавіта яны загады занялі цэлы рад у канцы залы: каб усіх бачыць, усіх кантраляваць, усё адсочваць-зафіксаваць. Тут былі і мажыны, сур'езныя мужчыны, і такія ж наменклатурныя дамы — з яўным прыцэлам-намерам «заваліць» прэтэндэнта ў прэзідэнты сваімі ў большасці крыкліва-істэрычнымі рэплікамі. Гэтая публіка не вельмі слухалая тое, пра што гаворыць Някляеў, а раскрывала падрыхтаваны ёю сцэнарый. Сцэнарый, які лопнуў,

як мыльная бурбалка, на вачах усіх прысутных.

Сярод пытанняў маладых і сталых слухачоў было і пытанне пра Плошчу. Някляеў без папулісцкіх рэверансаў і стылёвых красвордаў адказаў прама і даходліва, настойваючы на тым, што арганізацыя сталічнага мітыngu мае на мэце выключна мірны характар: ніякага экстрэмізму-агрэсіі, ніякага бунтапагрому, ніякай сутычкі-бойкі. Ён, Уладзімір Пракопавіч, нават пажадаў-параіў, каб міліцыя ў якасці саюзніка дзела захавання парадку выкарыстала дружыннікаў з мітынгуючай масы, разлічваючы на іхнюю рэальную дапамогу. Пра гэта ён даводзіў ясна і недвухсэнсоўна, даючы разгорнутыя і зразумелыя адказы. Пра тое ж ён гаварыў і ў сваіх зваротах да выбаршчыкаў на рэспубліканскім тэлебачанні.

У той жа дзень, 15 снежня, у яго была яшчэ адна сустрэча, але ўжо ў зале намнога большай — у Палацы хімікаў. Там таксама не было дзе яблыку ўпасці. Мае знаёмыя, хто быў там, казалі, што кандыдат агучваў у сваіх адказах і развагах толькі лозунгі мірнага, толькі цывілізаванага правядзення акцыі — з выказваннем кожным асабістых ацэнак і бачання сітуацыі ў краіне падчас правядзення выбарчай кампаніі. Але ж выказванне зусім не заклік да рэвалюцыйных дзеянняў.

Чалавек мае права на ўласнае бачанне, на сваё разуменне таго, што ўвогуле адбываецца ў свеце і ў ягоным родным доме — таксама. Хто б ні быў на вяршыні ўладнай піраміды, ён заўжды павінен разумець, усведамляць прапісную ісціну: для ўсіх ніколі добрым не будзеш. І сонца не ўсім роўна свеціць. Яшчэ вялікі немец Іаган Вольфганг Гётэ, зыходзячы не з аднаго ўласнага вопыту, сфармуляваў: «Самае смешнае жаданне — гэта жаданне спадабацца ўсім».

Дык у чым віна Уладзіміра Някляева? У тым, што ён думае па-свойму? У тым, што ягонае разуменне сённяшніх рэальных адносінаў ад клішыраваных, афіцыйных лозунгаў і ўказанняў? Дык хіба ж за гэта чалавек ў дэмакратычным грамадстве кідаюць за турэмныя краты? Няўжо ў гісторыі так любяць паўтарацца атавізмы інквізіцыі — змрочнага сярэднявечча?

Хіба за свой асабісты погляд на жыццё, на грамадска-палітычныя падзеі так неабходна пазбаўляць волі, неба і сонца таго, хто прагне быць карысным, патрэбным свайму народу? Пазбаўляць паветра Айчыны таго, хто ў паэме «Вера» спавядаўся без пустога шматслоўя:

*Шлях мой зямны, Айчына...
На схіле
кожнай вярсты
Толькі ты за плячыма,
Наперадзе —
Толькі ты.*

Пазбаўляць паветра Бацькаўшчыны паэта, які сёння задыхаецца, губляе прытомнасць

у турэмных скляпеннях, паэта, які на мяжы крохкага жыцця і бязлітаснай смерці? Прыгадваюцца даўнія словы Яўгена Яўтушэнка: «Люды, люды! Вы всегда плюете в душу тем, кто хочет вам добра...»

Шкада, вельмі шкада, што сёння для многіх у Беларусі да сённяшняга часу не дайшла адна надта істотная, надта важкая ідэя: калі б не было ў нас у пачатку 20-га стагоддзя нацыянальнай літаратуры, то не было б і ніякай беларускай дзяржавы. Чаму? А таму, што прагрэсіўная беларуская літаратура фарміравала ідэалогію нацыянальнага адраджэння. Таму, што яна рыхтавала глебу для пабудовы ўласнай краіны, сеяла зерне самасвядомасці і самапавагі да сваіх каранёў і вытокаў, прадвызначала будучы росквіт самабытнай культуры, усёй духоўнасці малавядомай нават не зусім аддаленым народам славянскай нацыі.

Зусім невыпадкава, што і першым кіраўніком БССР з'яўляўся беларускі пісьменнік, празаік і публіцыст, грамадскі дзеяч Дзмітрый Фёдаравіч Жылуновіч (Цішка Гартны). Гэта яны, нашы пісьменнікі, ішлі ў астрог (Якуб Колас), арыштоўваліся і ссылаліся на катаргу ў Іркуцкую губернію на 10 гадоў (Алесь Гарун), звальняліся з работы, знаходзіліся пад пільным наглядом паліцыі (Янка Маўр).

Гэта яны выступалі за адкрыццё школ на роднай мове, за святое права «людзьмі звацца» (Янка Купала), за нацыянальную перыёдыку і кнігу на мове сваіх продкаў, за тое, каб не згінуў у немаце, у глухаце стагоддзяў «Забыты шлях» да свайго — краўнага, спаконвечнага, роднага (Максім Багдановіч).

І таму, хто б ні быў кіраўніком Беларусі сёння і ў будучым, патрэбна добра ўсведамляць: не было б самаахвярнага працы беларускіх дзеячаў літаратуры — галоўных «званароў» свайго краю, — пад вялікім-вялікім пытаннем было б і стварэнне беларускай дзяржаўнасці. Былі б нашы землі ці ў расійскіх, ці ў

Калі б не было ў пачатку XX стагоддзя нацыянальнай літаратуры, то не было б і беларускай дзяржавы. Літаратура фарміравала ідэалогію нацыянальнага адраджэння

польскіх абшарах: цалкам або кавалкамі. Таму, господа, панове, таварышы, здыміце капелюшы са сваіх разумных галованек перад беларускай літаратурай! Гэта дзякуючы ёй вы маеце магчымасць станавіцца прэзідэнтамі, прэм'ерамі, губернатарамі і мэрамі самастойнай краіны ў цэнтры Еўропы. Магчыма, былі б вы на піку кіраўнічай лесвіцы, але зусім іншых тэрыторый, у іншых дзяржаўных утварэннях.

Беларускія пісьменнікі не толькі будзілі памяць народную. Яны самі ішлі ў паход па Бацькаўшчыну, ведучы за сабой тысячы і тысячы суайчыннікаў. І за гэта ўсё ім — нізкі паклон ад сучаснікаў і наступных пакаленняў.

І тое, што зрабілі ў нядаўнім мінулым для Беларусі яе геніі Васіль Быкаў і Уладзімір Караткевіч, не толькі творчы, але і грамадзянскі подзвіг. Яны адкрылі шырокаму свету «зямлю пад белымі крыламі» — з яе драматычнай і трагічнай гісторыяй, з яе мужным, гераічным, а часта — і даверліва-раханым людзям. Яны пакінулі свае сумленныя заповеты нашчадкам. Іхнюю эстафету падтрымалі не толькі старэйшыя сябры і аднадумцы Рыгор Барадулін, Ніл Гілевіч, Анатоль Вярцінскі, Васіль Зуёнак, Генадзь Бураўкін, Янка Сіпакоў, Анатоль Кудравец, Уладзімір Дамашэвіч, Віктар Кармазаў, але і маладзейшыя — Віктар Казько, Леанід Дайнека, Святлана Алексіевіч, Валянціна Коўтун, Генрых Далідовіч, Вольга Іпатава, Алесь Разанаў, Уладзімір Някляеў, Юрка Голуб, Сяргей Законнікаў, Алесь Каско...

У дружнай кагорце аўтараў, народжаных у першыя паслява-

планеты. Адметным почыркам пазначана і экспрэсіўная, шчодрая на дэталі і рэаліі сучаснасці проза майстра. Ягоныя апавяданні, эсэ і аповесці — значная з'ява сучаснай белетрыстыкі. З'ява, якая сведчыць, што ў асобе мастака слова крыюцца вялікія задаткі і неардынарнага празаіка, які можа істотна пашырыць тэматычныя і псіхалагічныя абсягі беларускага «краснага пісьменства».

Дык у чым жа віна Уладзіміра Някляева?

Віна — у любові.

У любові да свайго народу, да роднай зямлі-маці, да мовы і спадчыны продкаў.

Віна ў тым, што ён неабякава да лёсу сваёй Беларусі, што ён хоча, каб у ёй было светла, вольна і ўтульна ўсім, хто тут жыве даўно альбо пасяліўся нядаўна: беларусам і рускім, палякам і ўкраінцам, яўрэям і татарам... Віна — у любові?

Упэўнены, што не за гарамі той час, калі будучы пісаць грунтоўныя навуковыя даследаванні аб ролі канкрэтных пісьменнікаў у станаўленні і развіцці нашай дзяржаўнасці. Пачэснае месца ў галерэі слаўных імёнаў будзе належаць і Уладзіміру Някляеву. Тое — будзе!

А сёння думаю, хвалююся, непакоюся за жыццё Валодзі. Як ён там — за мурамі-сценамі? Хто і ў чым спрыяе, дапамагае там яму? Ці даходзяць да яго весткі ад родных, сяброў і блізкіх? Як з лекамі, так неабходнымі ў ягоным становішчы?

Вязню Уладзіміру Някляеву прысвячаю свой першы верш распачатага года ў завірушным, калюча-ветраным свеце:

*Снег ідзе, як ішоў неаднойчы
сотні год над зямлёю людзей,
на якой прасвятляюцца вочы
вышынёй, чысцінёю надзей.
Снег ідзе — ён так хоча аб нечым
расказаць пракаветнай зямлі,
на якой столькі ран чалавечых —
ад любові, ад любові, ад любові...*

▶ ВЕРШЫ

НАДЛОМ ПЛАНЕТЫ

Янусь МАЛЕЦ

Янусь (Іван Вільгельмавіч) МАЛЕЦ 8 лютага адзначыў 60-гадовы юбілей. Вядомы найперш як гумарыст і сатырык (як аўтар зборнікаў «Бедны конь» і «Трава ў вушах»), ён прапанаваў «Літаратурнай Беларусі» нізку філасофска-грамадзянскіх вершаў, якія шмат у чым выяўляюць паэтавы «юбілейныя» настроі і думкі...

Незагойная рана

Я параніў душу...
Кроў нябачна цячэ.
Боль, што ў сэрцы нашу,
Невыносна пячэ.

І навошта была
Гэта гнеўная злосьць? —
Празвінела страла
Праз пачуцці наскрозь!

Як жа ўсё перажыць?
Як жа моцна баліць!
На крутым віражы
Лёс на снезе ляжыць.

Замярзае мой лёс
Ад памылкі маёй;
Вецер сумна панёс
Слёзы-лёд над зямлёй.

Я параніў душу...

Надлом планеты

Да заўчасна пайшоўшых паэтаў
Нешта цягне магнітна душу,
Надламалася наша планета,
Я над безданню страшнай вішу...

Цяжка людзям, каменню і дрэвам,
Цяжка сёння крынічнай вадзе:
Разгулялася гора залевай,
Ад якой не схавалася нідзе.

Дапамогу не хочацца клікаць:
Дапамогуць — прымусяць службыць,
А навошта такая мне літасць,
Не змагу ў клетцы птушкаю жыць.

Надламалася наша планета,
І праз сэрцы праходзіць надлом,
Душы рана памерлых паэтаў
Напаўняюць начамі мой дом...

Цяжка людзям, каменню і дрэвам.

Унучцы

Добра табе, маленькая дзяўчынка!
Пад яркім сонцам і пад небам вечным
Ляціш, звышбестурботная малеча,
Вясёлай і ішчаслівай аблачынкай.

Няхай жа ў вочках радасць не згасе,
Будзь доўга чыстай, лёгкай

як анёлак!

Прыветных і лагодных ноччу зорак
І ранку мірнага над родным краем
Над Беларуссю,
што ў чарнобыльскіх пылінках
Чакае і чакае лепшай долі...
Дык, можа, хоць табе дасць

Божжа волю:

Ляцець, як у маленстве, светла
Аблачынкай!

Успамін пра Хрыстова

Над маёй Пастаўшчынай дажджы,
Вецер гоніць змрочныя аблогі;
Дзевы лік з імглістай паранджы
Позіркам свіціцца цемнавокім.

Вобраз дзіўны зноў апанаваў,
Столмена душа і ные цела;

У Хрыстова — панскі хворы стаў
Памірае лужынай збалелай.
Там ужо даўно няма бацькоў,
Я ад месц радзімых адарваны,
Што шукаў, дзівак, і не знайшоў,
Сэрца і душа ў балючых ранах.

Каб сціраць памылкі і грахі,
Сціркі не знайшлося на дарогах,
Ды сярод сляпых, сярод глухіх
Лёс ад д'ябла вёў усё ж да Бога.

Дык даруй мне, Божжа! Ты адзін
Зразумееш, што я не ад злосці
Для Хрыстова быў не лепшы сын,
Не цявразым быў нярэдка гасцем.

Грэшнаму дазволь мне пастаяць
Ля магілак продкаў маіх светлых,
Дзе аблогі плачуць і ляцяць
Можна, восенню, а можа, летам...

Эмацыянальны трыпціх**1. Не!!!**Нядобразычліўцам
Н. С. Гілевіча

Не!
Па-воўчаму выць ён не стане!
Не!
Лісіцай не будзе хітрыць!
І бясплатнаю іхлянкай смятаны
Вам сумленне яго не купіць!

На балючае сэрца паэта
Сытце смеце і ліце ваш бруд,
Ды дарэмна вы робіце гэта —
Прыйдзе час і асудзіць вас Суд!

Суд высокага светлага сонца
Вас аслепіць, адкіне наўзбоч —
Не бывае паскудства бясконцым,
Не бывае бясконцаю ноч!

2. Змрочная гіпербала...чалавек на сваёй біялагічнай
прыродзе досыць свалачное стварэнне.Мікалай Амосаў,
акадэмік медыцыны, вучоны.

Людзі вы, людзі...
Чым более храмаў —
Больш разрасцецца грэх!
Змрочныя злосна вішчаць піларамы,
Чуецца д'ябальскі смех.

Душы тупою пілой разрываюць
Д'яблы з крывёй на руках.
Божжа! І што яны ўсё ж адчуваюць,
Творачы гэтакі жах?

Войны, забойствы, грызня з-за даляраў,
Дач дармаедскіх муры,
З голымі папамі ў тэлеках лярвы,
Сучкі прадажнай пары!

Як ратавацца?
Куды, Божжа, бегчы,
Дзе асятліць нам душу,
Выкінуць вон сатанінскія рэчы,
Боскую ўбачыць шашу?

Ды не глядзім мы туды, дзе больш светла,
Вечны дзе ўзводзіцца храм —
Ножанькі нашы вядуць нас у пекла,
Любы нам «спеў» піларам.

Людзі мы, людзі...
Бязбожныя людзі...
Большасць — то хлус, то хітрэц!
Муціцьбыць, будзе,
Усё-такі будзе
Белага свету канец?!

3. Але...

Ляцяць бялітасна гады,
Мільгаюць, быццам ашалелі,
Імчаць з прасторы маладых
У край трывожны састарэлых.

Закон прыроды не змяніць
І не вярнуць вясну маленства,
Ні дня ў юнацтве не пажыць
Ці хоць бы ў нейкім падабенстве.

Але душа, душа, душа —
Яна імкнецца маладзціца,
І песні даўнія ў вушах
Бруцяца чыстаю крыніцай.

Дык будзем жыць і маладзец
У думках нашых несупынна,
Яшчэ павінны мы паспець
Убачыць ранак над Айчынай!

2010 г.

Акрыяю!

(Сумбурна-раптоўны экспромт)

Па небе коні праплываюць
Імкліва, бела і ружова,
Нярвовы вецер іх цугляе,
Падбіць імкнецца ім падковы.

Яны ж няскорана, бунтоўна,
Шалёна ўздыбляюць грывы,
Ляцяць адчайна і натхнёна
У край дзівосны і ішчаслівы.

Плывіце, гордыя аблогі,
У сіявокі край, далёкі,
Плывіце, змораныя хмары,
За моралі знайдзіце мару!

І я шукаў, ды не знайшоў
Сярод людзей, сярод гадоў.
Я памыляўся, як і ўсе,
Над прорвай чорнаю вісеў...

Кахаў жанчын, гарэлку піў,
Сяброў, здаралася, судзіў.
Даруй мне, Божжа, за грахі,
Прабач, як зможаеш, што такі!

Змарыўся я, ды адчуваю:
З малітвай к небу — акрыяю!

1.09.2003 г.

▶ АПАВЯДАННЕ

ПРАВА ДАРАВАЦЬ

Сяргей ЕГАРЭЙЧАНКА

Як цёпла было ў маі... Свет быў такім лагодным, у ім не было анічога, акрамя шчасця, літаральна разлітага ў вясновым паветры, шчасця простага, бязглуздага, недарэчнага і нечаканага, якім поўніўся кожны сонечны праменьчык.

Яна не любіла слова «травень». Ведала, што правільна казаць так, але ўпарта казала «май». Напэўна, нават яна сама не магла раздумачыць сутнасць свайго звячкі.

Гэта быў яе любімы месяц. Яна нібыта прачыналася са сну разам з зялёнымі дрэвамі, разам з імі радавалася жыццю і наваколлю, і цягнулася, цягнулася наверх, да яснага сонейка, якое наталіла яе сваім боскім сонечным элексірам. Яна не засыпала ўвосень разам з прыродай. Але кожную вясну і кожны травень атрымлівалася так, нібыта яе жыццё пачыналася зноўку — чыстай старонкай, новымі памкненнямі і натхненнем, кожны раз яшчэ больш моцным і яскравым, чым год таму.

Яна мела шмат сяброў. Такое насамрэч Сонечнае Кацянятка не магло не збіраць вакол сябе людзей, якія таксама марылі дацягнуцца да сонца ці хаця б падставіць яму сваю галаву і лашчыцца, лашчыцца да яго, размаўляючы з сусветам на мове шчаслівых усмешак ад вуха да вуха. Яна магла навучыць гэтакіх людзей. І яна вучыла.

Часам яе бачылі сумнай. Вельмі рэдка, хутчэй выпадкова, навакольных заўважалі рэдкія ноткі суму, якія адлюстраваліся на яе твары, калі заставалася адна і лічыла сябе схаванай ад вачэй. І ніхто не ведаў, што за блюз грае ў яе душы.

Між іншым, яна любіла блюз, але слухала яго заўжды толькі адна — часцей за ўсё ў слухаўках, уваткнутых у старэнькі плэер «Jagga». Гэтая музыка была для яе нечым абсалютна інтымным, чымсьці, што трэба перажываць сам-насам з сабой, і ні з кім не дзяліцца пачутым і асалодай ад яго. Прынамсі ні з кім, акрамя самых дарагіх. А такіх, якія сталіся для яе насамрэч часткай уласнай душы, было няшмат.

Дакладней, яна сама магла назваць толькі дваіх.

Першым быў ціхі і непрыкметны хлопец — Данік, Данііл. Ён жыў заўжды сваім жыццём і ніколі не пускаў нікога корпацца ў свайго душы. Яму падавалася, што варта толькі на імгненне адчыніць дзверы ў яе, і яна адразу пераўтварыцца ў прахадны двор, дзе кожны хоча пакінуць след ад сваіх брудных ботаў. Можа быць, калісьці хто-небудзь здолеў бы пераўпэўніць яго ў адваротным, ды толькі ён ніколі не спрачаўся ні з кім на гэтую тэму. Не хацеў спрачацца. А людзі й не настойвалі. Людзям толькі зрэдку бывае

цікава, што адбываецца ў душах тых, хто не імкнецца адкрыць таямніцы свайго сэрца кожнаму сустрэчанаму. Што ж, такая чалавечая натура. Хто ведае, ці не было б менш болю, калі б усё стала інакш? Правільна, ніхто...

Ён не пісаў вершаў. Не быў сэрцам гулкіх кампаніяў. Ён толькі быў ідэальным сховішчам чужых тайнаў. Любы псіхалаг пазайздросціў бы таму эффекту, які выклікала шчырая споведзь у гэтага чалавека. Ён мог гадзінамі слухаць кагосьці, хто п'яны ці цвярозы плакаўся яму ў рукаў, і, нават, калі ён не казаў ані слова — ні суцэльнага, ні, наадварот, асуджальнага — спавядоўцу становілася куды прасцей несці свой цяжар далей. Такі чалавек ведаў — больш ён не адзін, і, самае галоўнае, ягоная тайна была схаваная куды больш надзейна, чым магло гарантаваць любое сховішча ў свеце. Напэўна, у гэтым і было прызначэнне хлопца: слухаць іншых. Слухаць і без усялякага дазволу ад Бога і ад чалавека адпускаць ім грахі.

Сам жа ён спавядаўся толькі аднойчы — нашаму Сонечнаму Кацянятку, і з таго часу паміж імі ў усталявалася нябачная чужому воку сувязь, якая мусіла суправаджаць іх усё жыццё, ідучых поруч, альбо адзеленых адзін ад аднаго тысячамі кіламетраў. Больш блізкіх людзей у Даніка не

было. Сям'я развалілася даўно і назаўжды, а сябры... сябры — гэта тыя, хто хоча цябе зразумець. Хацела толькі яна. І ён быў за гэта ўдзячны.

Другім блізкім чалавекам была яе сястра Дыяна — старэйшая за Кацянятка на паўтара гады, яна жыла зусім іншым жыццём, іншымі людзьмі, іншымі надзеямі і прагненнямі. Тым не менш, яна не ўяўляла свайго жыцця без сястры, яе сонечнай усмешкі і яе прагі да жыцця.

Менавіта Дыяна прымусіла Кацянятка ўслед за сабой з'ехаць з роднага дому ў Віцебск дзеля навучання ў Менску. Дыяна нават дамаглася, каб яе сястру падсялілі ў інтэрнаце ў яе блок — апекаваць Кацянятка яна лічыла сваім прамым абавязкам.

Сапраўды, Дыяна хацела падавацца больш дарослай і сур'ёзнай, чым яно, магчыма, было на самой справе. Часам складвалася такое ўражанне, што яна ненавідзіць свае дваццаць два гады і марыць аб тым, каб ёй адразу споўнілася сорок — толькі дзеля таго, каб яе слова мела на іншых большы ўплыў.

Сонечнае Кацянятка не напружвала гэтае апекаванне. Яе цалкам задавальняла жыццё. Ні ў якім разе нельга сказаць, што яна была бестурботнай істотай у ружовых акулерах, не, проста яна жыла па прынцыпе «кожны

жыве як яму дазваляе сумленне». Іншых такая занадта сур'ёзная сястра раздражняла б, а Кацянятка любіла яе настолькі, наколькі гэта ўвогуле было магчыма.

У свеце не было амаль аніводнага чалавека, за якога б Дыяна аддала сваё жыццё. Яна была прагматыкам, які перадусім бачыць толькі ўчынкi і іх наступствы. Чаму «амаль»? Ды таму, што адзіным выключэннем з правілаў была яе сястра — маленькі чалавечак з агромістай душой і сэрцам, адкрытымі кожнаму навокал.

Дыяна таксама мела шмат сяброў, яе сябры былі з той катэгорыі людзей, якія страцяць сваю актуальнасць пасля таго, як жыццё развядзе з імі ў розныя бакі. Яна прадчувала гэта, але не баялася такога развіцця падзей. Яна мела сваё ўласнае Сонечнае Кацянятка, і ніхто ў жыцці больш не мог пахваліцца такім.

Іх дзень пачынаўся заўжды аднолькава — яны ўтраіх збіраліся на кухні ў блоку Дыяны і Кацяняткі і пілі зялёную гарбату. Гэтакім эпітэтам, прынамсі, яны называлі не тое, што прадаецца пад такой назвай у крамах — травы Кацянятка збірала сама: святаяннік, ліпа, чабор, лісткі суніцы, штосьці яшчэ, што надавала збору своеасаблівы церпкі пах... Кацянятка нікому не давала рабіць гарбату, нават Дыяне — гэта была толькі яе справа, і яна любіла яе.

Час нібыта літасціва аберагаў іх. Кожны дзень цягнуўся для іх цэлую вечнасць, але гэта не толькі не напружвала, а наадварот усцешвала. Яны жылі ў шчасці самі

з сабой, а да турботаў ставіліся як і трэба гэта рабіць — з іроніяй і верай у лепшае.

Кацянятка любіла Менск. Нават родны Віцебск быў для яе не такім прыгожым і светлым, як сталіца краіны. Яна любіла ў Менску літаральна ўсё — завулка старога горада, праспекты, па якіх нават уначы хадзілі сотні й тысячы людзей, велічную плошчу Якуба Коласа (Інкуба? Сукуба? — гэтак яны жартавалі з Дыянай кожны раз, калі механічны голас у метро абвясчаў гэты прыпынак). З усіх яе сяброў толькі Данік не разумее гэтай апантанасці. Ён не любіў, калі вакол яго таўкліся розныя людзі, а каменныя джунглі наўпрост прыціскалі яго да зямлі. Ён быў чалавекам прасторы і вольнага ветру, якога так бракавала гарадам. Толькі раз за жыццё ён адчуў сябе абсалютна шчаслівым — калі прагнуўшыся на досвітку, стаяў на каленях на беразе Нёмана і маліўся яму. Даніку падавалася, што наўпрост само беларускае паветра наталіла ягонае цела і ягоную душу чымсьці такім, што недасяжна іншым, чымсьці, што раз і назаўжды ўзносіць яго над усімі, хто аніразу ў жыцці не адчуваў нічога падобнага.

Сонечнае Кацянятка не магла стрываць у жыцці толькі адной рэчы: калі камусьці побач з ёй было балюча, — балюча цела ці душой — гэта было ўжо не так істотна. Нават калі яна не магла дапамагчы справай, яна шчыра і ад сэрца імкнулася дапамагчы словам — і, о цуд! — яе слова сапраўды ратавала душы. Яна хацела жыць так, каб навокал усім падавалася, што ёй самой ніколі не бывае балюча, толькі дзеля таго, каб іншыя думалі, што калі б яны не звярнуліся да яе па падтрымку і дапамогу, іхні зварот ніколі не станецца несвоечасовым.

Людзі памыляліся, нават ёй часам было балюча. Раз-пораз знаходзіліся такія, у якіх атрым-

ПАЭЗІЯ

▶ ДЭБЮТ

МАРКОТА СНОЎ

Святлана КАНЬКОВА-ДУДАРЭНКА

*І вітае апошнімі зоркамі
Беларусь дарагую маю.*

Маёй Беларусі

*Сонца промнямі срэбна-зыркімі
Ахінае ласкава зямлю*

*Тут лясы дзень і ноч калыхаюцца,
Шэпчуць песні свае для яе,
І лугі і палі адгукаюцца.
Беларусь голас іх пазнае...*

*Веснавою парою празрыстай
Мне і дыхаць, і марыць лягчэй...
Ад любімай старонкі вячystай
Не магу я адвесці вачэй...*

*Схавайся ад мяне ў журбе —
Прашу і слёзна заклінаю.
Я не магу прагнаць цябе,
Я ўсё яшчэ цябе кахаю.*

*Ты, быццам спуджаны анёл,
За мною зводдалі цікуеш
І не спускаеш на дол,
Каб казку падарыць якую.*

*Табе я верыць не хачу,
Што быццам ты мяне кахаеш.
Я ведаю, я недзе чуў,
Як ты каханнем забываеш.*

*Таптаць мужчынскія сляды —
Твая дзівочая прывычка...
Навекі знікні —
І тады
Каханне згасне, нібы знічка...*

*Зімовы вечар ахінае плечы,
І вусны мне цалуюць маразы.
А я хачу,
Быць можа, недарэчы,
Зноў прыгадаць цяжкія каласы.*

*І позірк неба разамлела-сіні,
І намі прытаптаю тэраву,
Куды з табой я хавала цені
І светлую ад шчасця галаву...*

*Адчуць жадаю дотык твой стамлёны,
Твой сарамлівы шэпт у забыцці
І цёплую далонь, што ты, натхнёны,
Паклаў на косы ўпершыню ў жыцці...*

*Зімовы вечар ахінае плечы.
А летні дзень прыходзіць зноў і зноў...
Блакiт вачэй тваіх зрабіўся вечным,
І стала вечнаю маркота сноў...*

*Неба імклівай маланкай рассечана,
Пахне нявыпаўшым,
прэлым дажджом.
Наша з табой узаемнасць скамечана.
Нейкім няродным здаецца твой дом.*

*Свецяцца шчыліны ў сценах шпалерных.
Выдзьмулі ветры былое цяпло.
Гутаркі нашыя сталі манерныя.
Пыл засцілае нямытае шкло.*

*Шчыльна завешана фортка фіранкаю —
Некалі моднае нешта, пад лён...
О, як хачу спапяліць я маланкаю
Нашых адносінаў гэты нейлон!...*

*Ласкавы сонечны прамень
Няхай, дзіця, цябе люляе
І будзе добрым гэты дзень,
Гадзінай кожнай забяўляе.*

*Няхай расце тваё святло
І лашчаць матчыныя рукі,
Каб чуў і ведаў ты жытло,
І словы родныя, і гукі.*

*Каб не забраў ніхто ў цябе
Свабоды вечнае жаданне,
Ні песень жасураў на сяўбе,
Ні казак родных спавяданне.*

*Не цурайся, не мінай
Мовы роднай беларускай.
Крохыць сцэжскай пачынай —
Хай яшчэ пакуль што вузкай!...*

Я — беларуска — Я

*Тонкімі далонямі
Узнямаю косы я —
Моцная сплятаецца
Светлая каса.
Ты пляціся, любая,
У адно сабраная,
Быццам поле жытняе
З кветкай васілька.*

*У касу далучыцца,
Сонцам апалёная,
Белафарбаваная
Лета чысціня...
Белья і русыя,
Вы мае славянскія
Косы беларускія...
Беларуска я!...*

▶ ПАРЦЭЛЫ

ДЗЯВОЧЫЯ ВОЧЫ ПОЎНАЧЫ

Алесь МАКРАЦОЎ

*Чакае
рэабілітацыі.*

*Сіняе неба
закрэслілі
самалётамі...
Бы крэйдай.*

*Дзівочыя
вочы поўначы,
захопленыя
пралескамі...*

*Дзіцячы
садок...
Прырода
ў вальеры.*

*Душа...
На зямлі
сонечны
зайчык...*

*Выдатны
ў жанчыны густ...*

*Мяркую:
не горшы ў мужа.*

*Лебедзяў
пара...
Сям'я
баптыстаў.*

*Схаваная
будучыня...
Грыбніца
пад мохам.*

*Люк
на паперы...
Пастаўленая пячаць.*

*Званочкі ліловыя
ў лузе
поўдзень гайдае...
Лета звiнiць...*

*Нiбы легкавушка
жыццё засела...
Буксе ў нягодах.*

*Зямная
вандроўка душы
ў целе
эканомкласа...*

*Шэст
пазтычнага
прозвішча
сябра...*

*На помніку
маці
вершы
надрукаваў...*

*Правіна
ў сэрцы...
Ненажэрны
вусень...*

*Гняздо
ў бур'яне...
Вёсачка
між лясоў.*

*Сэрца...
Святлафор
мігае
злёным...*

*Родная
хата...
Мама
«турма».*

*Чапля
на градцы...
Каліва
часнаку.*

*Вера,
як супраціў
нізасці
свету...*

*Узвысіўся
над зямным:
цяжасці
палягэлі...*

*Галоўны
мастацкі твор
беларусаў...
Родная мова...*

*Мяккі,
гаротны знак...*

▶ ПЫТАННІ

ТЭКСТЫ І ЛЮДЗІ

На працягу лютага тэлефанаванні ды электронныя лісты нашых чытачоў пабілі рэкорд мінулых месяцаў. І амаль усе яны зводзіліся да наступных двух:

1. Як рэдакцыя «Літаратурнай Беларусі» ставіцца да «паэтычных шэдэўраў» галоўнага сэнатара Беларусі Анатоля Рубінава? У прыватнасці, да такіх яго радкоў:

Ох, народ ты наш, народ,
Ох, народзіце!
Из полтысячи пород —
Одна породица!

Наш один — за ихних двух —
Только дай борца...
И раз в двадцать крепче дух...
Из туалетища.

2. Ці атрымаў афіцыйнае запрашэнне на 18-ты Мінскі міжнародны кірмаш «Саюз беларускіх пісьменнікаў, сярод членаў якога — найбольш славных творцаў сучаснасці»?

На першы варыянт пытанняў, па-праўдзе, адказваць не хацелася: паколькі працываганне не мае анічога агульнага з паэзіяй і нават не мае права агучвацца на старонках літаратурнага выдання. Аднак... Вось каментар старшыні Саюза беларускіх пісьменнікаў Алеся Пашкевіча: «Асабіста для мяне аніякай навіны ў з'яўленні на нашым небасхіле новай «паэтычнай зоркі» не было. Бо меў магчымасць чуць падобныя рыфманскія тэксты яшчэ ў 2003 годзе — калі спадаў

Рубінаў узначальваў Вышэйшую атэстацыйную камісію. Было каля трох сустрэчаў, падчас якіх акадэмік-фізік вымагаў адазваць абароненую мной доктарскую дысертацыю па беларускай літаратуры ды ў рэкламна-шчырых паўзах чытаў некаторыя свае вершы... На сустрэчы ж чацвёртай — на Прэзідыуме ВАКа — дазволіў сабе «павучыць» літаратуры ды літаратурнай навуцы і майго навуковага кансультанта Алега Антонавіча Лойку, вядомага пісьменніка і член-карэспандэнта НАН (светлая апошняму памяць)...

А да сотняў цяперашніх водгукі на паэтычны дэбют Анатоля Рубінава ў газетах ды Сепціве цяжка ўжо што-кольвек дадаць. Адно хочацца падкрэсліць: дзве яго непрафесійныя і нятанныя кнігі выдадзеныя на працягу аднаго года дзяржаўным выдавецтвам за кошт падаткаплацельшчыкаў. Выдадзеныя ў той час, калі лепшыя з лепшых і прафесіяналы з прафесіяналаў мусяць безвынікова чакаць сваіх выданняў гадамі і дзесяцігоддзямі! Выснова напрашваецца адна: гэта злоўжыванне службовым становішчам ды «майстэрская» праява карупцыі адным з самых высокапастаўленых чыноўнікаў краіны».

Старшыня СВП адказаў і на пытанні другога плану:

«Што тычыцца афіцыйнага запрашэння на 18-ты Мінскі міжнародны кірмаш афіцыйна зарэгістраванай старэйшай творчай арганізацыі Беларусі — Саюза беларускіх пісьменнікаў, — яго, запрашэння, як і пяць папярэдніх гадоў, не было. Калі не лічыць запрашэння ад ганаровага гасця кірмашу — Нямеччыны, з боку Амбасады ФРГ...».

▶ РОЗГАЛАС

МІЖНАРОДНЫ КНІЖНЫ КІРМАШ І НАЦЫЯНАЛЬНАЯ ВЫДАВЕЦКА-КАМУНАЛЬНАЯ «КУХНЯ»

3 9 па 13 лютага ў Мінскім НВЦ «Белэкспа» працаваў 18-ты Мінскі міжнародны кірмаш. У ім узялі ўдзел прадстаўнікі 23 краінаў. Ганаровым гасцем кірмашу стала Нямеччына.

Акрамя «гарачага» адкрыцця выставы-кірмашу міністрам інфармацыі Алегам Праляскоўскім і першым намеснікам кіраўніка адміністрацыі прэзідэнта Аляксандрам Радзьковым (не зважаючы на высокую дырэктыву, узялі ў рабочы час кілішкі з гарэлкай), яшчэ адной «інтрыгуючай» навіной выставы былі кнігі Анатоля Рубінава, вершы з якіх ужо месяц актыўна абмяркоўваюцца ў інтэрнэце.

Раней традыцыйна прысутнае на кірмашы выдавецтва «Время», у якім выходзіць тамы Поўнага збора твораў Васіля Быкава, у якім з'явіліся кніга-білінгва Рыгора Барадуліна і кніга Уладзіміра Някляева, сёлета адмовілася ад удзелу ў форуме.

«Прэзентацыя зборніка паэзіі Уладзіміра Някляева «Акно» адбудзецца толькі пасля вызвалення аўтара», — паведаміў БелаПАН генеральны дырэктар выдавецтва «Время» Барыс Пастарнак. Прэзентацыю кнігі спачатку планавалася правесці, аднак Барыс Пастарнак адмовіўся ад удзелу ў выставе. Прычым сваё рашэнне ён назваў «хутчэй эмацыйным, чым рацыянальным». Ён паведаміў, што ў кнігу «Акно» ўвайшлі ў асноўным выбраныя вершы Някляева ў перакладзе на расійскую мову, а таксама яго арыгінальныя расійскамоўныя паэтычныя творы. Прадмову да зборніка напісаў паэт Яўген Еўтушэнка, які падтрымаў вылучэнне Някляева на пасаду прэзідэнта і назваў гэта «адказным грамадзянскім учынкам» паэта. А пасля арышту Някляева Еўтушэнка распачаў розныя дзеянні ў абарону беларускага паэта. Дырэктар маскоўскага выдавецтва мяркуе, што «неяк не палодску праводзіць прэзентацыю кнігі Някляева ў некалькіх кіламетрах ад месца, дзе паэт сядзіць

пад хатнім арыштам». Вось чаму, паводле яго слоў, прэзентацыя кнігі адбудзецца толькі пасля таго, як Някляеў выйдзе на свабоду і правядзе прэс-канферэнцыю.

Яшчэ адной гарачай навіной кірмашу-выставы сталі... «два метры» беларускай кнігі ад незалежных выдавецтваў, цікавасць да якіх, мяркуючы па прададзеным выданням, перавышала інтарэс да афіцыйна-«рубінаўскіх» стэлажоў.

Пра свой супольны ўдзел у кірмашы абвясцілі восем партнёраў: выдавецтвы «Лімарыос», «Логвінаў», «Галіяф», выдавец Зміцер Колас, ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў», МГА «Згуртаванне беларусаў свету «Бацькаўшчына», а таксама рэдакцыя часопісаў «Дзеяслоў», «ARCHE-пачатак», «рARTisan».

Супольна яны арэндавалі на кірмашы мінімальна магчымую выставачную прастору (2 квадратныя метры), але паспрабавалі сабраць з гэтага лапіка максімум «культурнага ўраджаю».

Партнёры стэнда выдаюць кнігі і часопісы на беларускай мове. Акцэнт робіцца на сучасную мастацкую і гістарычную літаратуру — як арыгінальную, так і перакладную. Ідэя аб'яднаць фінансы, высылкі ды імпат дзеля прадстаўлення на кірмашы актуальнай беларускай кнігі належыць выдаўцу Марыне Шыбка, дырэктарцы выдавецтва «Лімарыос». «Выдавецтва можа прадумаваць 20 кніг у год, але вартымі экспазіцыі на міжнародным

узроўні палічыць толькі адну-дзве з іх. Гэта нармальна. І добрае рашэнне тут — аб'яднаныя стэнд», — адзначыла яна ў гутарцы «Новаму часу».

ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў» прэзентаваў на стэндзе заснаваную ў 2009 годзе серыю «Кнігарня пісьменніка» (выйшла 8 кніг, сярод іх — зборнікі прозы Уладзіміра Някляева, Віктара Казько, Дануты Бічэль).

МГА «Бацькаўшчына» прадставіла серыю кніг «Бібліятэка Бацькаўшчыны», якая была заснаваная ў 2004 годзе з мэтай папулярызацыі ведаў пра беларускую дыяспору. У серыі друкуюцца кнігі, прысвечаныя беларускай дыяспары (гісторыі і сучаснасці, падзеям і дзеячам, арганізацыям і друкаваным органам). З 2008 году друкуецца падсерыя «Людзі Беларусі», а з 2010 — падсерыя «Перакладчы».

Аб'яднаны стэнд прыватных выдаўцоў насіў эксперыментальны характар. Праца двухметровыя латка-выставы адбывалася ў рэжыме хэпенінгу з элементамі батлейкі, балагану і высокага мастацтва.

Абавязковы пункт праграмы — сустрэчы з найлепшымі аўтарамі выдавецтваў і часопісаў, сярод якіх былі Уладзімір Арлоў, Альгерд Бахарэвіч, Адам Глобус, Зміцер Вішнёў, Артур Клінаў, Валяцін Акудовіч, Валер Булгакаў, Арцём Кавалеўскі, Андрэй Хадановіч, Анатоль Вярцінскі, Алесь Разанаў ды іншыя літаратары і перакладчыкі.

▶ ПРЭМІІ

КОНКУРС ДРУГОЙ КНІГІ

Паважаныя паэты і празаікі! Шаноўныя аўтары з ліку тых, хто ўжо апублікаваў дэбютныя зборнікі!

Саюз беларускіх пісьменнікаў абвясчае Конкурс на найлепшы рукапіс другой кнігі і ласкава запрашае дасылаць-перадаваць да 30 сакавіка на суд нашага журы свае паэтычныя ці празаічныя зборнікі — на наступны адрас: 220012, Мінск, вул. Кузьмы Чорнага, д. 31, пак. 906; e-mail: ubw.office@gmail.com.

Чаму менавіта Конкурс другой кнігі? Як сведчыць беларуская выдавецкая ды і быццёвая практыка, менавіта ў стварэнні і выданні другой кнігі літаратары маюць найбольшыя праблемы і клопат.

Удзел у Конкурсе могуць браць аўтары і аўтаркі самых розных мастацкіх кірункаў і стыляў. Перавага аддаецца літаратурнай моладзі.

Пераможца Конкурсу атрымае адпаведны падарунак — бясплатнае выданне сваёй кнігі!

Прэсавая служба Саюза беларускіх пісьменнікаў

▶ ПРЭМІЯ

ПРЭМІЯ «ДЭБЮТ» ІМЯ МАКСІМА БАГДАНОВІЧА

Журы літаратурнай прэміі «Дэбют» імя Максіма Багдановіча, заснаванай Саюзам беларускіх пісьменнікаў і Беларускім ПЭН-Цэнтрам, мае гонар абвясціць шорт-ліст яе намінантаў.

Паэзія: Ірына Бельская («...Бо рана раніць», вершы, «Дзеяслоў», 2010, №1).

Ігар Кулікоў («Закон узаемнае невылечнасці», вершы, «Дзеяслоў», 2010, №4).

Віталь Рыжкоў («Дзверы, за-мкнёныя на ключы», Мінск: «Выдавец Логвінаў», 2010).

Проза: Сяргей Егарэйчанка («Аповесць пра чалавека, які не хацеў быць Богам», аповесць, «Літаратурная Беларусь» / «Новы час», кастрычнік 2010).

Анка Упала («Інь-Ян. Іранічныя аповеды», «Дзеяслоў», 2010, №4).

Наталка Харытанюк («Трынаццаць гісторый пра мёртвага ката», Мінск: «Выдавец Логвінаў», 2010).

Пераклад: Антон Францішак Брыль (Дж. Р. Р. Толкін, «Каваль з Вялікага Вуталу», Мінск: «Выдавец Логвінаў», 2010).

Наста Лабада (Тувэ Янсан, «Маленькія тролі і вялікая паводка», Мінск: «Выдавец Зміцер Колас», 2010).

Вольга Цьвірка (Мікаэль Ніемі, «Папулярная музыка зь Вітуль», Мінск: «Выдавец Логвінаў», 2010).

Уручэнне галоўных і заахвочальных узнагародаў адбудзецца 21 сакавіка — у Сусветны дзень паэзіі.